

HER ŞEYİN BAŞI

OTANTİKLİK

Dr. Uğur GENÇ

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	vii
ÖNSÖZ	ix
1. OTANTİKLİK ve ÖNEMİ.....	1
Otantiklik Kavramı ve İlgili Tanımlar	9
Otantiklik/Özgünlük	9
Otantik/Özgün/Orijinal	11
Sahte ve Sahtecilik	12
Kopya ve Replika	22
Taklit ve Temsil	34
Reprodüksiyon, Yeniden Canlandırma ve Uyarlama.....	39
Versiyon ve Seri	41
Espri Kopya (Parodi) ve Yorum Kopya.....	44
Esinlenme, Benzerlik, Öykünme, Alıntılama ve İntihal	44
Otantiklik Araştırmalarında Kullanılan Kavramlar.....	54
Kimliklendirme, Kimlik Doğrulama ve Tanımlama	54
Değerlendirme, Köken ve Menşei.....	56
Araştırmacı ve Ekspert/Bilirkişi	57
Otantiklik Sertifikası ve Araştırma Raporu	59
Otantiklik Araştırmalarında Bilimsel İncelemelerin Temel Disiplinleri	63
Arkeometri.....	64
Teknik Sanat Tarihi.....	65
Konservasyon Bilimi	66
Otantiklik Kavramı Üzerine Tartışmalar	68
2. LİTERATÜR, ARŞİV ARAŞTIRMALARI VE GÖZLEMLERE GÖRE OTANTİKLİK SORUNLARI VE MEVCUT DURUM.....	95
Müzeler, Koleksiyonerler, Müzayede Evleri ve Sanat Galerileri Boyutu.....	99
Sahtecilik Vakaları	102
Hırsızlık ve Kayıp Vakaları.....	111
Değişim Vakaları	113
Tahrifat, Pastiş ve Tahribat Vakaları	115
Tanımlamada Hatalar ve Eksiklikler	117
Restorasyonlar	120
Müzecilik Uygulamaları.....	122
Arkeoloji ve Sanat Tarihi Boyutu.....	124

Restorasyon ve Konservasyon Boyutu	126
Otantik Durumun Kararı ve Belirsizliği	127
Yanlış Uygulamalar ve Hatalar	136
Minimum/Asgari Müdahale İlkesi.....	137
Tersinlik İlkesi.....	138
Temizleme İşlemlerinin Etkisi	139
Yeniden Bütünleştirme İşlemlerinin Etkisi	143
Ayırt Edilebilirlik İlkesi	145
Ek İşlemlerin Geri Alınması	148
Kalıntıların ve Kanıtların Korunmasının Önemi	148
Konservatör-Restoratörlerin Tutumları	151
Otantiklik Keşifleri.....	160
Konservasyon Çalışmalarının Belgeleneşmesi.....	161
Restorasyon ve Konservasyon Bölge Laboratuvarlarının Durumu	164
Otantiklik Alanı ile İlgili Gelişmeler	169
Yapıtların Orijinalliğinin Araştırılmasındaki Gelişmeler.....	169
Kayıp ve Çalıntı Yapıtların Araştırılmasındaki Gelişmeler	178
Otantiklik Araştırmalarına Yönelik Projeler.....	183
Sempozyum, Eğitim, Çalıştay ve Çalışma Grupları	185
Restorasyon ve Konservasyon Alanındaki Otantiklik Çalışmaları.....	188
Müzecilik Alanında Gerçekleştirilen Çalışmalar	191
Kopyalama İle İlgili Girişimler	191
Bilinçlendirme ve Sergileme Çalışmaları.....	195
Otantiklik Araştırmaları İle İlgili Yayınlar.....	200
Otantikliğin Korunması İçin Sanatçıların Girişimleri.....	202
Otantiklik Araştırma Yöntemleri	204
Nitel Veri Toplama Yöntemleri.....	209
Görsel İncelemeler	209
Arşiv/Kaynak/Köken Araştırması.....	210
Stil-Kritik (Stil Analizi)	211
Tipoloji ve Analoji	211
Yararlanılan Diğer Yöntemler	212
Nitel Veri Toplama Yöntemleri	213
Ölçüler	213
Laboratuvar Analizleri	213

3. OTANTİKLİK ARAŞTIRMALARI İÇİN TEMEL KARMA METODOLOJİ ÖNERİSİ VE GELİŞTİRİLEN METODOLOJİLER	217
Kültür ve Turizm Bakanlığı İçin Önerilen Temel Yaklaşım ve Metodoloji.....	217
Sahtecilik, Kimliklendirme ve Kimlik Doğrulama Araştırmalarında İzlenmesi İçin Geliştirilen Metodoloji.....	227
Özdeşlik Araştırmalarında İzlenmesi İçin Geliştirilen Metodoloji	272
Değişime Karşı Kontrollerde İzlenmesi İçin Geliştirilen Metodoloji.....	282

Restorasyon, Konservasyon ve Rehabilitasyon Uygulamalarında İzlenmesi İçin Geliştirilen Metodoloji.....	304
Müzecilik Uygulamalarında İzlenmesi İçin Geliştirilen Metodoloji.....	331
Otantiklik Araştırma Sistemi (OAS) Önerisi.....	334
4. TARTIŞMA	349
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	361
6. OTANTİKLİK TARTIŞMALARI VE ARAŞTIRMALARI ÜZERİNE GÜNCEL GELİŞMELER	365
SON SÖZ: OTANTİKLİĞİN SESSİZ ISRARI.....	381
KAYNAKLAR	383
EK-1. Sanat eserin köken biçimleri ve geçerli durumlar	417
EK-2. Sanat değerlendirme raporlarının standardizasyon kriterleri, 2019/1 versiyonu,	420
EK-3. Kimlik doğrulamalar ve nitelikler.	422
EK-4. Araştırma nesnesinin sınıflandırılmasına akademik genel bakış	426
EK-5. “Müzelerde bilimsel teknikler ve risk yönetimi” raporundan seçilen sonuçlar.....	429
EK-6. Eser orijinalliğinin korunması için öneriler.....	432
EK-7. Winterthur Museum konservasyon departmanının hazırladığı konservasyon raporu içeriği.....	434
Yazar Hakkında	436

TAKDİM

Bu kitap; taşınabilir nitelikteki kültür varlıklarının otantikliğine ilişkin 2023 yılında tamamlamış olduğum *“Restorasyon ve Konservasyon Laboratuvarlarında Taşınabilir Kültür Varlıklarının Otantiklik Araştırmalarına Yönelik İzlenecek Metodolojilerin Geliştirilmesi”* başlıklı doktora tez çalışmamın yayımlanarak ilgili çevrelere ulaşmasını sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Bu kitabın; kültürel miras ve sanat alanından profesyoneller kadar bu alanlara ilgi duyan okuyucular ve öğrenciler için de faydalanabilecekleri bir kaynak yapıtı olduğu kanaatindeyim.¹

Avrupa ve ABD kuruluşlarına nazaran ülkemiz müzecilik ve restorasyon-konservasyon alanında yeteri düzeyde tartışılmadığı görülen otantiklik/özgünlük kavramının çok yönlü doğasından kaynaklı farklı bağlamlar taşıyor olması sebebiyle, konunun bu kitapta tüm yönleri ile ele alınması gerekiyordu. Kültür varlıklarında otantikliğin belirlenmesi, sunulması, doğrulanması ya da korunması, felsefi derinlikte bakış açısına, sistematik yaklaşımlara ve bilimsel yöntemlerin kullanımına ihtiyaç duyduğundan dolayı bu yapıtı, tüm bu etkenleri kapsayan yoğun bir araştırma sürecinin sonucunda ortaya çıkmıştır. Yüksek lisans tez çalışmam olan *“Haliç Zinciri Problemi”* ile başlayan ve mesleki hayatımdaki pek çok vaka araştırmaları ile devam eden otantikliği ilgilendiren çalışmalarımın birikimi olarak kültürel miras alan yazımına bu eseri kazandırmış olmanın mutluluğunu ve gururunu yaşıyorum. Konuya olan ilgimin bir konservator olarak beni bu kadar geliştireceğini ve bir başyapıtı hayatıma çekip onun keşfinin bir parçası yapacağını asla hayal edemezdim.

Ankara Restorasyon ve Konservasyon Bölge Laboratuvarı'nın deneyimine ek olarak, çalışma arkadaşlarımla heyecanıma ortak oluşlarıyla kıymetli katkıları da bu yapıta eklemiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü başta olmak üzere yardım ve ilgilerini esirgemeyen Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve Ankara Etnografya Müzesi'nin tüm kıymetli uzmanları da sözlü paylaşımları ve envanterlerindeki yapıtların örneklem çalışılmasıyla destek sunmuşlardır. Bu çerçevede, 2010-2025 yılları arasında mensubu olduğum Kültür ve Turizm Bakanlığı ailesine en içten saygı, sevgi, minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

¹ Tezde yer alan ancak kitaba dahil edilmeyen, *“Anket Verileri”*, *“Yöntem”* ve tüm *“Ekler”* ile ilgili bilgilere Yüksek Öğretim Kurumu (YOK) 801811 numaralı tez çalışmasından ulaşabilirsiniz.

Kitabın okuyucularla buluşmasını sağlayan Sonçağ yayınlarına ve emeği geçen ekibine, ayrıca bu yapıtın fikir aşamasından somutlaşmasına kadar doğrudan ya da dolaylı katkısı olan herkese içtenlikle teşekkür ederim.

Eserin, kültürel miras alanına, arkeologlara, sanat tarihçilerine, konservator-restoratörlere, arkeometrislere, müzecilere, araştırmacılara ve öğrencilere yararlı olmasını dilerim.

Dr. Uğur Genç
Birleşik Arap Emirlikleri, Dubai, Ocak 2026

ÖNSÖZ

Kültürel miras alanında çalışan herkesin meslek hayatının bir noktasında karşılaştığı bazı sorular vardır:

“Bu eser orijinal mi?”

Kültürel miras alanında sahte, gerçek ve orijinal kavramları çoğu zaman birbirinin yerine kullanılan, ancak sonuçları bakımından belirleyici olan tanımlamalardır. Bir eserin “gerçek” olması, her zaman “otantik” olduğu anlamına gelmez; “orijinal” olarak kabul edilmesi ise çoğu zaman bağlamdan kopuk teknik ölçütlere indirgenir. Bu kitap, bu kavramların sınırlarını yeniden düşünmeyi; sahte ile yorum, özgünlük ile müdahale arasındaki ince çizgiyi görünür kılmayı amaçlar. Çünkü kültürel miras alanında yapılan her tanımlama, yalnızca bir nesneyi değil, ona yüklenen değeri ve gelecekteki kaderini de belirler.

“Bu müdahale doğru mu?”

Bu soru, yalnızca teknik yeterlilikle, malzeme bilgisiyle, etik kodlarla ya da mevzuatla cevaplanamaz. Çünkü kültür varlıkları, fiziksel varlıklarının ötesinde; anlam, bellek, kimlik ve tanıklık taşırlar. Onlara yönelik her karar, yalnızca bugünü değil, geleceğin geçmişiyle kuracağı ilişkiyi de belirler. İşte bu noktada, kültürel miras alanının belki de en karmaşık, en çok tartışılan ve en sık yanlış anlaşılan kavramı devreye girer: otantiklik.

Bu kitap, otantikliğin ne olduğu kadar, ne olmadığı sorusuyla da ilgilenmektedir. Otantikliği yalnızca “ilk hâl”, “orijinal malzeme” ya da “eskilik” kavramlarına indirgemeyen; onu tarihsel, bağlamsal ve etik bir çerçevede ele alan bir yaklaşımı savunmaktadır. Çünkü otantiklik, tek başına tanımlanabilen bir özellik değil; yorumlanan, müzakere edilen ve her müdahalede yeniden sınanan bir ilkedir.

Kültürel miras alanında karar alma süreçleri çoğu zaman görünenden daha karmaşıktır. Bir yapı, bir sanat eseri ya da arkeolojik bir buluntu üzerinde alınan karar; teknik, estetik, etik, hukuki ve toplumsal birçok parametrenin keşiminde şekillenir. Bu parametreler arasında otantiklik, çoğu zaman sessiz ama belirleyici bir rol üstlenir. Açıkça dile getirilmesene bile, yapılan her müdahalenin arka planında şu soru vardır:

Bu uygulama, eserin otantik değerini koruyor mu, dönüştürüyor mu, yoksa zedeliyor mu?

Bu kitap, tam da bu sorunun etrafında şekillenmiştir.

Otantiklik kavramı, özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren uluslararası metinler, tüzükler ve sözleşmeler aracılığıyla kuramsal bir çerçeve kazanmıştır. Ancak kavramın kurumsallaşması, onu daha anlaşılır kılmak yerine çoğu zaman daha tartışmalı hâle getirmiştir. Farklı coğrafyalar, farklı kültürel gelenekler ve farklı koruma pratikleri; otantikliğe farklı anlamlar yüklemiştir. Bu durum, kavramın zenginliğini artırdığı kadar, uygulamada belirsizlikler de yaratmıştır.

Bu çalışmanın çıkış noktası, tam da bu belirsizliktir.

Sahada yapılan uygulamalarda, akademik metinlerde savunulan ilkelerle pratikte alınan kararlar arasında çoğu zaman bir mesafe olduğu görülmektedir. Otantiklik, kimi zaman bir gerekçe, kimi zaman bir engel, kimi zaman da müdahaleyi meşrulaştıran bir söylem olarak kullanılabilir. Bu kitap, otantikliğin bu çok katmanlı kullanım biçimlerini analiz etmeyi; kavramın teorideki konumu ile uygulamadaki karşılığını birlikte düşünmeyi amaçlamaktadır.

Ancak bu çalışma, otantiklik kavramını mutlak doğrular üzerinden ele almaz. Aksine, karar alma süreçlerinin doğası gereği yoruma açık olduğunu kabul eder. Kültürel miras alanında “tek doğru”dan söz etmek çoğu zaman mümkün değildir. Her eser kendi bağlamını, her bağlam kendi önceliklerini ve her müdahale kendi risklerini taşır. Bu nedenle bu kitap, reçete sunmaktan çok, düşünme biçimi önermektedir.

Otantiklik, bu düşünme biçiminin merkezinde yer alır.

Bir kültür varlığını korumak, onu zamanın dışında dondurmamak anlamına gelmez. Aksine, onun zaman içindeki yolculuğunu anlamayı; geçirdiği dönüşümleri görünür kılmayı ve bu dönüşümler arasında bilinçli seçimler yapmayı gerektirir. Bu bağlamda otantiklik, yalnızca “ilk hâle sadakat” değil; tarihsel sürekliliğe saygı olarak ele alınmalıdır.

Bu kitapta yer alan analizler, otantikliğin yalnızca nesneye ait bir özellik olmadığını; onu değerlendiren uzmanların bilgi birikimi, etik duruşu ve mesleki sorumluluğuyla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Karar alma süreci, teknik bir prosedür olmanın ötesinde; entelektüel ve vicdani bir eylemdir. Bu nedenle otantiklik, yalnızca korunacak bir değer değil, aynı zamanda koruyanın kendisini de sınavan bir ölçüttür.

Bu çalışmanın hedef kitlesi yalnızca akademisyenler değildir. Arkeologlar, restoratörler, konservatörler, sanat tarihçileri, mimarlar, müze profesyonelleri ve kültürel mirasla ilgilenen tüm okuyucular için ortak bir tartışma zemini oluşturmayı amaçlamaktadır. Kitap, uzman okura kuramsal derinlik sunarken; alana ilgi duyan okuyucuya da kavramın arka planını ve önemini anlaşılır bir dille aktarmayı hedefler.

Okuyucudan beklenen, bu kitabı doğrular listesi olarak değil; sorularla ilerleyen bir düşünce yolculuğu olarak okumasıdır. Her bölüm, otantikliğin

farklı bir yönünü ele alırken; okuyucuyu kendi mesleki ve etik sınırlarını yeniden düşünmeye davet eder. Çünkü kültürel miras alanında asıl mesele, neyin korunacağı kadar, neden ve nasıl korunduğudur.

Bu kitap, kesin cevaplar vermekten çok, doğru soruları sormanın önemini vurgular. Otantikliğin karmaşık, bazen çelişkili ama vazgeçilmez doğasını görünür kılmayı amaçlar. Eğer bu önsöz, okuyucuyu daha ilk sayfada durup düşünmeye sevk ediyorsa; otantikliğin yalnızca bir kavram değil, bir duruş olduğunu hissettirebiliyorsa, kitap kendi yolunu bulmaya hazır demektir.

Çünkü kültürel miras, bize yalnızca geçmişini değil; sorumluluklarımızı da miras bırakır.

Ve bu sorumlulukların merkezinde, her şeyin başı olan otantiklik yer alır.

